

Repliker och kommentarer*

Marginalskatterna och den obeskattade sektorn*

De höga marginalskatterna kan få allvarliga konsekvenser för hela den svenska ekonomin. Charles Stuart redogör för en undersökning där han beräknat de långsiktiga effekterna på produktion och sysselsättning av marginalskattehöjningar vid olika skattenivåer. □

De höga marginalskatterna är ett allvarligt problem för den svenska ekonomin, det är de flesta ense om. Däremot har det gjorts få försök att närmare precisera hur allvarligt det är. Jag skall i denna artikel redogöra för några försök till beräkningar av de långsiktiga effekterna av marginalskattehöjningar, samt diskutera på vilket sätt ekonomin kan tankas anpassa sig till de höga skatterna.

Beskattad och obeskattad sektor

Utgångspunkt för analysen är att man kan dela upp ekonomin i två sektorer, en beskattad och en obeskattad. Den beskattade sektorns verksamhet redovisas i vanliga fall, men inte alltid, i nationalräkenskaperna. Den obeskattade sektorn redovisas i regel inte i nationalräkenskaperna. Det finns många slag av obeskattad verksamhet. En viktig del utgörs av hemarbete, tex måla hemmet själv, att laga en gourmetmiddag eller att sy kläder. En annan viktig obeskattad verksamhet består av fritid. Vidare förekommer lön i form av obeskattade förmåner, tex representationsmiddager, resor som ingår i jobbet, gratis telefon eller en tjänstebil som man får på jobbet. Slutligen har vi all verksamhet på sk svarta marknader.

Varje hushåll har en viss mängd tid till sitt förfogande som det antingen kan använda i den beskattade sektorn – i vardagspråk "de kan ta jobb" – eller som kan användas i obeskattad produktion. Hushållens beslut om hur de skall fördela sin tid mellan de båda sektorerna påverkas av skattesystemet.

Ett rimligt antagande är att nettoavkastningen på tidsanvändningen inte kan förbli högre i en sektor än i en annan. Om till exempel en timme som användes för obeskattad verksamhet gav mer än timlönen efter skatt i den beskattade sektorn, skulle hushållen förr eller senare inse att det lönade sig att satsa mer tid på

* Artikeln är en sammanfattning av en forskningsrapport "Swedish Tax Rates, Labor Supply, and Tax Revenues" [Stuart 1979].

* I denna avdelning valkomnas såväl repliker på tidigare artiklar i Ekonomisk Debatt som fristående kommentarer i ekonomiska frågor. Bidrag skall vara redaktionen tillhanda senast den 28 mars. Manus bör inte överstiga 4 maskinskrivna A 4-sidor.

obeskattad verksamhet och mindre tid på beskattad.

En viktig fråga är vilka skatter som skall inkluderas vid beräkningen av nettolönen i den beskattade sektorn. Det sköter övervältringsteoremet spelar stor roll för ekonomernas analys av effekterna av olika skatter. Detta innebär att skatter på produktionsresurser förr eller senare kommer att bäras av ägarna till resurserna, dvs av kapitalägarna och av arbetskraften. Skatterna bärs alltså inte nödvändigtvis av dem som skickar in skatteintäkterna till staten och kommunerna. Innebörden av detta är tex att arbetsgivaravgifter – som trots sitt namn är skatter på arbetskraften – kommer att bäras av arbetskraften. Om arbetsgivaravgifterna ökar, blir det dyrare för arbetsgivarna att anställa arbetskraft. Detta leder i en växande ekonomi till minskat utrymme för lönehöjningar eller i en ekonomi utan tillväxt till ett tryck neråt på lönerna. Effekten är densamma som om arbetarna hade betalt in arbetsgivaravgiften direkt till staten. Arbetarna får mindre inkomst *efter skatt* att kopa varor på marknaden för.

På samma sätt kan moms och andra indirekta skatter betraktas som skatter på arbetskraft. En ökning av momsen leder till att prisnivån i ekonomin ökar relativt lönerna och att den mängd marknadsvaror som en individ kan köpa per arbetad (beskattad) timme minskar. Vidare är vissa transfereringar i Sverige inkomstgrundande. En person som arbetar mer och därmed redovisar mer inkomst kan få mindre transfereringar från det offentliga. Effekten är densamma som en marginals katt på arbetskraft.

Man bör alltså vid beräkning av skatten på arbetskraft i den beskattade sektorn inkludera statlig och kommunal inkomstskatt, arbetsgivaravgifter, indirekta skatter plus en korrektion för effekterna av inkomstbaserade transfereringar. År 1977 ledde dessa fyra skatter för normalinkomsttagare till marginaleffekter på respektive ca 44, 27, 6 och 4 procent dvs en total marginaleffekt (=total marginals katt) på ca 80 procent. Nettolönen för en ytterligare arbetad timme var för

normalinkomsttagaren alltså endast en femtedel av bruttolönen.

För att arbetstidens nettoavkastning skall vara lika i de båda sektorerna, måste således bruttoavkastningen i den beskattade sektorn vara fem gånger så hög som i den beskattade sektorn vid dagens skattesatser.

Effekter på sysselsättningsproduktion

Med utgångspunkt från antagandet att nettoavkastningen av en ytterligare arbetad timme i jämvikt måste vara densamma i de båda sektorerna samt ytterligare några antaganden som redovisas närmare i Stuart [1979] har jag beräknat effekterna på produktion och sysselsättning av olika marginals katterhöjningar.

En sammanfattning av resultaten finns i *tabell 1*. Jag har valt ut tre olika marginals kattesatser för att belysa effekterna av en enprocentig höjning av normalinkomsttagarens marginals katt från 49,5 procent till 50,5 procent, från 64,5 procent till 65,5 procent och från 79,5 procent till 80,5 procent. Effekterna spåras på sysselsättningen i den beskattade sektorn och på kvoten mellan produktionsnivån i den obeskattade sektorn och i den beskattade sektorn. Förändringarna i dessa storheter ger en uppfattning om hur känslig ekonomin är för skattehöjningar vid olika skattenivåer.

Från resultaten i *tabell 1* ser man att effekterna av den enprocentiga skattehöjningen är mycket större vid en marginals katt på 80 procent än vid en marginals katt på 50 procent. Så tex leder en enprocentig skattehöjning till en minskning av sysselsättningen i den beskattade sektorn som understiger en procent om marginals katten ligger vid 50 procent. En motsvarande höjning av skattesatsen kring 80 procent leder till en minskning av sysselsättningen i den beskattade sektorn som ligger över tre procent. Vi ser att produktionen minskar med drygt en halv procent om skatterna ökar med en procent vid 50 procent marginals katt, medan en motsvarande skattehöjning vid 80 procent leder till en minskning av produktionen i den beskattade sektorn med över två procent. Vidare leder en mar-

Tabell 1.

Marginalskatt	Sysselsättningens kanslighet	Redovisad BNPs kanslighet	Obeskattad i förh till beskattad produktion
80	-3,24	-2,25	0,80
65	-1,46	-1,10	0,52
50	-0,83	-0,65	0,40

Not: Kansligheterna är uttryckta som procentuella förändringar som orsakas av en enprocentig höjning av marginalskatten vid resp skattenivå.

ginalskatteökning från 50 procent till 80 procent till en fördubbling av kvoten mellan obeskattad och beskattad produktion.

Som en följd av att högre skatter leder till lägre sysselsättning i den beskattade sektorn, kommer de totala skatteintäkterna att nå en topp. Detta sker enligt mina beräkningar redan vid en marginalskatt på ca 70 procent. Skattehöjningar utöver denna nivå ger således lagre totala skatteintäkter.

Det som ligger bakom resultaten är att högre skatter driver folk att undvika skatt genom att minska på den beskattade arbetstiden. En ökning i skattesatsen leder till att folk försöker anpassa sitt sätt att leva så att de satsar mer av sin tid på obeskattad verksamhet och satsar mindre av tiden på att arbeta i den beskattade sektorn. Detta förklarar varför sysselsättningen i den beskattade sektorn faller och varför produktionen i den beskattade sektorn minskar när marginalskatten höjs.

En viktig förklaring till varför en enprocentig marginalskatthöjning ger en större negativ effekt på sysselsättningen och produktionen när marginalskatterna är höga (kring 80 procent) än när de är låga (kring 50 procent) är följande. Det som är viktigt för hushållen är egentligen inte marginalskatten utan den marginella behållningen av en timmes arbetskraft som satsas i den beskattade sektorn. En skattehöjning från 60 procent till 80 procent innebär i själva verket en halvering – från 40 procent till 20 procent – av vad en individ får behålla om han arbetar en timme mer i den beskattade sektorn. Det behövs alltså endast en 10-procentig höjning av marginalskatten för att halvera ett hushålls marginella behållning ef-

ter skatt vid dagens marginalskattesats på ca 80 procent. En enprocentig skatthöjning kommer att få allt större effekt ju högre nivåer marginalskatten ligger på.

Anpassningen tar tid

En följd av ökande marginalskatter kan vara en minskning i BNPs tillväxttakt. I *tabell 2* redovisar jag de marginalskatter och genomsnittsskattesatser som har gällt för normalinkomsttagaren för 1954–1974. Under tiden 1969–1979 har marginalskatten ökat från ca 65 procent till uppemot 80 procent. Om vi går tillbaka till *tabell 1*, ser vi att en enprocentig skatthöjning vid en marginalskattesats på 65 procent leder till en minskning av produktionen i den beskattade sektorn med drygt en procent, medan vid en 80 procents marginalskatt motsvarande skatthöjning minskar produktionen i den beskattade sektorn med drygt två procent. Enligt mina beräkningar skulle marginalskatthöjningarna, som under perioden varit ungefär 1,5 procent per år, påverka den långsiktiga ökningstakten i BNP med drygt två procent.

Tillväxttakten i den svenska ekonomin har fallet från omkring 4,5 procent årligen i början på 60-talet till ca 1,5 procent per år i mitten av 70-talet. Detta innebär att tillväxttakten har fallit med ungefär 3 procent från början av 60-talet till mitten

Tabell 2. Normalinkomsttagarens skatter

År	Genomsnittsskatt	Marginalskatt
1954	27,1%	41,9%
1959	32,1%	49,1%
1964	39,3%	58,3%
1969	46,8%	65,5%
1974	55,7%	76,4%

eller slutet av 70-talet. Mer forskning behövs givetvis för att med säkerhet kunna dra slutsatsen att högre skatter har medfört en betydligt lägre tillväxttakt, men jag tror ändå att denna beräkning ger starka indicier om en av orsakerna till den svenska ekonomins stagnation under de senaste åren.

Det är emellertid viktigt att komma ihåg att det tar tid innan folk anpassar sig till höga skatter. Det tar tid att *upptäcka* de "trevliga" effekterna av att använda den nyvunna obeskattade arbetstiden. Vidare tar det i regel tid innan hushållet kan anpassa sin arbetstid till den önskade nivån. Det finns idag, till exempel, många som skulle vilja arbeta halvtid men som inte kan få nedsatt tjänstgöring. I tolkningen av mina resultat bör man därför hålla i minnet att det kan ta flera år (tio?) innan effekterna av de höga marginalskatterna fullständigt slår igenom.

Denna långsamma anpassning förklarar delvis varför skatteskärpningar har framstått som relativt attraktiva för politikerna. På kort sikt har dessa gett högre skatteintäkter, medan de långsiktiga kostnaderna i form av en lägre produktion i den beskattade sektorn har varit svårare att genomskåda.

30-timmarsvecka

Det är säkert så att den svenska ekonomin idag ännu inte har anpassat sig till dagens marginalskattenivå på ca 80 procent. En sådan anpassning skulle enligt mina beräkningar kräva en 30 timmars arbetsvecka. Om skatterna inte sänks, kommer det att finnas en tendens för individerna att själva sänka sitt arbetsutbud till den beskattade delen av ekonomin. Detta skulle tex kunna ta sig uttryck i krav på en 30-timmarsvecka. Sådana krav skulle ställa fackföreningsrörelsen i ett dilemma. Att gå med på kraven skulle innebära lägre totala skatteintäkter och en mindre sammanlagd produktion, dvs produktion i beskattad plus obeskattad sektor. Anledningen till den minskade produktionen är att en minskning av sysselsättningen i den beskattade delen av ekonomin innebär att en del

stordriftsfördelar i industrin inte utnyttjades eftersom folk i stället tex arbetade åt sig själva i hemmen. En sådan minskad specialisering och minskat utnyttjande av stordriftsfördelar i industrin i kombination med ökad självhushållning med allt vad det innebär i form av lägre materiell standard är knappast någonting som fackföreningarna är positiva till. Samtidigt är det naturligtvis svårt för fackföreningarna att stå emot de enskilda medlemmarnas krav på sänkta arbetstider.

Även utan en formell lagstiftningsförändring som leder till en 30-timmarsvecka kommer ekonomin att genomgå en viss fortsatt stagnation om skattesatserna hålls kvar på dagens nivå. Kraven på tjänstledighet kan väntas öka eftersom en person kan vara tjänstledig för studier eller annat och med i stort sett bibehållen konsumtion av marknadsvaror. Kraven på halvtidsjobb skulle också öka. Den svarta marknaden skulle utan tvekan växa, och likaså kan man vänta att arbetsgivarna skulle betala en större del av lönerna i form av skattefria förmåner.

Enligt min mening är en förutsättning för att dagens, eller rättare sagt decenniets, ekonomiska problem i Sverige skall kunna lösas en allmän skattesänkning. Den *totala marginaleffekten* (som alltså inkluderar inte enbart statliga och kommunala inkomstskatter utan även arbetsgivaravgifter i vid bemärkelse, indirekta skatter och alla övriga skatter på produktionsfaktorn arbetskraft, samt effekterna på inkomstgrundande transfereringar) borde åtminstone ligga under 70 procent. På sikt är kanske en siffra närmare 50 procent rimlig. En sådan skattesänkning skulle motverka flykten från den beskattade sektorn. Detta skulle leda till högre tillväxt och högre skatteintäkter. Paradoxalt nog ökar därmed också möjligheterna till höjd standard för de svaga i samhället. Det finns dock en typ av skattesänkning som är en björntjänst för landet, nämligen en sänkning av de statliga och kommunala inkomstskatterna åtföljd av en ökning av tex momsen eller arbetsgivaravgiften. Utan en förändring av den totala marginalskat-

ten åstadkommes ingen bestående förbättring. Risken med en skatteomläggning av det här slaget är att allmänheten luras att tro att skatteproblemen är lösta när de inte är det.

*Charles Stuart**

Referenser

Stuart, C. [1979], "Swedish Tax Rates, Labor Supply, and Tax Revenues", *Meddelande 1979:64*, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet

* Forfattaren är fil dr och verksam som forskare vid Lunds universitet och University of Western Ontario.